

ISKOLA ÉS HONISMERET

Magyar költők jajkiáltása Trianonért

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ

Magyar költők sikolya Európa költőihez 1919-ben

Oly mélyre estünk, hogy nem hullhatunk már,
nincs is magas és nincs számunkra mély.
Anyánk nyelvén sikoltunk a világhoz,
mi lesz szívünkkel és mi lesz szavunkkal,
ha jő az éj?

Ti messze költők, akik távol innen
emelkedtek az Isten szívihez,
mi földön ülünk már s szavak hamuját
kapargatjuk, és fölzokogva kérjük,
mi lesz, mi lesz?

A versünk is már csak segélysikoltás,
mely ki se hat a tűzön-poklon át,
mint gyöngé csecsemőé, kit megölnek,
és mint a szűzé, akit meggyaláznak
a katonák.

ADY ENDRE

Üdvözet a győzőnek

Ne taposatok rajta nagyon,
Ne tiporjatok rajta nagyon,
Vér-vesztes, szegény, szép szívünkön,
Ki, ime, száguldani akar.

Bal-jóslatú, bús nép a magyar,
Forradalomban élt s ránk-hozták
Gyógyítónak a Háborút, a Rémet
Sírjukban is megátkozott gazok.

Tompán zúgnak a kaszárnyáink,
Óh, mennyi vérrel emlékezők,
Óh, szörnyű, gyászoló kripták,
Ravatal előttetek, ravatal.

Mi voltunk a földnek bolondja,
Elhasznált, szegény magyarok,
És most jöjjetek, győztesek:
Üdvözet a győzőnek.

Magyarok

Minek magunkat lassan ölni?
Nem jobb egyszerre megdögölni?
Mint rokkant lábbal tántorogva,
Vizes, vak szemmel csillagokba,
Rossz, messzi csillagokba nézni,
S régi dicsőséget idézni,
Idézni mind, mi ősi, ódon.
Hogy hátha mégiscsak megszánna
Az Uristen valami módon.

Minek magunkat lassan ölni?
Gonoszság helyett búza nő ki
Az égről földbe hullt szívünkön;
De igaz, nótás, füttyös másnak.
Magyar, köszönj az elmulásnak,
Nincs mit kereskedj már e tájon,
Akad legény, ki ideálljon
S ásóját vígan földbeszúrja!

Mit nyöszörögsz? nem akarsz halni?
Hisz életünk úgyis csak talmi
S nem is nagyon kell már akarni,
Akaródik ez nélküled,
Agyadban bár égő hodályba zárt
Riadt baromként bög a rémület.

(1923)

Csonka Magyarország

Bár lenne a hangom tiszta és éles, mint intő csengőké!
A tiétek zavaros, mint mocsarak habja! ti leborultok az Ércbálvány előtt!
döntösn az erőszak!
s döntött az Erőszak...
mi jogotok beszélni többé?
Nekem van rá jogom!
ti elhánytátok a Kiáltást: mint bolond a fegyverét! nem kiálthattok már:
én elkiálthatom:
Óh Igazság, te egyetlen kiáltás! egyetlen fegyver! Jerikó trombitája!
szólj!
falak, omoljatok hangjaitól!
gerincek, borzadjatok! Európában! és Amerikában! mert borzasztó az
igazság a gerincekben!
mit érnek a ma-épített falak körülöttem?
ott borzad az Igazság a kövekben! ott ég a hegyekben! árad a vizekben!
Óh tiszta, éles trombita, zengj!
ne hallgass sohase!
egy napig se! egy óráig se! egy pillanatig se! mint ahogy nem hallgat a
fájás az idegben, míg megvan a betegség...
nem hallgat a vonzás a kőben, hogy természetes irányában es-
sék...
nem hallgat a madár, míg fészkébe nem tér...
nem hallgat a folyó, míg tengerbe nem ér...
nem hallgat a szél,
míg él...

Nekem van rá jogom!

Én elkiálthatom?

Igazság!

Ti eldobtátok ezt a szót, mint bolond a fegyverét,

szegény testvéreim! s csak gyenge izmotok maradt,

csak pusztá kezetek, meztelen

mely bilincsekbe verve, ha üt, csak önmagát ütheti esztelen

sem lázadni nem tud, sem meghajolni az Ércbálvány előtt igazán –

de hát az Ércbálvány hazája lettél-e, hazám?

Van-e reményed abban?

s sötét utakban?

Nem! – Csak a napban!

mely éget a kövön és ragyog a pataokban.

Ti azt mondtátok: Döntsön az erőszak!

s hangotok zavart most, mint mocsarak habja.

De én azt mondom: dönt majd az erős Nap!

Kitárom tiszta szavamat a Napra.

*

Ti eldobtátok a trombitát

de a trombita zeng tovább,

zeng, nem a ti kezetekben,

hanem a vízben, a hegyekben,

Erdélyben, Felvidéken,

az égen,

s bennem!

Én sohasé mondtam: „Dönt majd az erőszak!” – most mondhatom:

„Nem! Nem!”

(1920)

JUHÁSZ GYULA

Trianon

Nem kell beszélni róla sohasem,
De mindig, mindig gondoljunk rá.

Mert nem lehet feledni, nem, soha,
Amíg magyar lesz és emlékezet,
Jog és igazság, becsület, remény,
Hogy volt nekünk egy országunk e földön,
Melyet magyar erő szerzett vitézül,
S magyar szív és ész tartott meg bizony,
Egyezer évnek vére, könnye és
Verejtékes munkája adta meg
Szent jussunkat e drága hagyatékhöz.

És nem lehet feledni, nem, soha,
Hogy a mienk volt a kedves Pozsony,
Hol királyokat koronáztak egykor,
S a legnagyobb magyar hirdette hévvel,
Nem volt, de lesz még egyszer Magyarország!
És nem lehet feledni, nem, soha,
Hogy a mienk volt legszebb koszorúja
Európának, a Kárpátok éke,
És mienk volt a legszebb kék szalag,
Az Adriának gyöngyös pártadisze!

És nem lehet feledni, nem, soha,
Hogy a mienk volt Nagybánya, ahol
Ferenczy festett, mestereknek álma
Napfényes műveken föltündökölt,
S egész világra árasztott derűt.
És nem lehet feledni, nem soha,
Hogy Váradon egy Ady énekelt,
És holnapot hirdettek magyarok.

És nem lehet feledni, nem, soha
A bölcsöket és sírokat nekünk,
Magyar bölcsöket, magyar sírokat,
Dicsőség és gyász örök fészkei.
Mert ki feledné, hogy Verecke útján
Jött e hazába a honfoglaló nép,
És ki feledné, hogy erdélyi síkon
Tűnt a dicsőség nem múltó egébe
Az ifjú és szabad Petőfi Sándor!
Ő egymaga a diadalmos élet,
Út és igazság csillaga nekünk,
Ha őt fogod követni gyászban, árnyban,
Balsorsban és kétségben, ó, magyar,
A pokol kapuin is győzni fogsz,
S a földön föltalálsz már a mennyet!

S tudnád feledni a szelíd Szalontát,
Hol Arany Jánost ringatá a dajka?
Mernéd feledni a kincses Kolozsvárt,
Hol Corvin Mátyást ringatá a bölcső,
Bírnád feledni Kassa szent halottját?
S lehet feledni az aradi őskert
Tizenhárom magasztos álmodóját,
Kik mind, mind várnak egy föltámadásra?

Trianon gyászos napján, magyarok,
Testvéreim, ti szerencsétlen, átkos,
Rossz csillagok alatt virrasztva járók,
Ó, nézzetek egymás szemébe nyíltan
S őszintén, s a nagy, nagy sir fölött
Ma fogjatok kezét, s esküdjetek
Némán, csupán a szív veréseivel
S a jövődö hitével egy nagy esküt,
Mely az örök életre kötelez,
A munkát és a küzdelmet hirdeti,
És elvisz a boldog föltámadásra.

Nem kell beszélni róla sohasem?
De mindig, mindig gondoljunk reá!

(1927)

A hagyomány az iskolai olvasókönyvekben, munkáltató füzetekben¹

1. A *hon- és népismeret* tantárgyi modul bevezetésére a 2001/2002-es tanévben került sor először az ötödik osztályokban. Célja a hagyományos paraszti kultúra és értékrend megismertetése; a természetet tisztelő, azt felhasználó és nem kihasználó paraszti életmód értékeinek bemutatása; a szűkebb szülőföld hagyományainak alaposabb megismerésén keresztül a hazaszeretet megerősítése, olyan egészséges identitástudat kialakítása, amely nemzeti örökségünk megbecsülésére, szeretetére és tiszteletére nevel. Szolgálja ez az ismeretkör saját kultúránk megismerése mellett előbb a közvetlen környezetünkben, majd a tágabb hazában élő, más hagyományú kisebbségek, nemzetiségek kultúrájának, tiszteletét is. Ösztönöz a szülőföld cselekvő felfedezésére, felkészít a magyar kultúra egyre tágabb és egyre mélyebb megismerésére. A lakóhely, a szülőföld példáin keresztül általános kép alakítható ki így a gyermekben, aki ezer szállal, érzelmi, rokoni kapcsolatokkal kötődik oda.

A tantárgy bevezetésének előkészítése már 1996-ban megkezdődött. A helyi tantervek elkészítése komoly és lelkes pedagógiai műhelymunkát igényelt. Mint Veszprém megye hon- és népismeret szaktanácsadója továbbképzéseket vezettem és akkreditáltattam, s ezeken több mint száz, az ügyért lelkesedő övönő, tanító, tanár vett részt. A KOMA (Közoktatási Modernizációs Alapítvány) pályázata segítségével készültek el az első kiadványok *Irodalmi modul füzetek* néven, melyek az adott megye honismeretére, helytörténetére, hagyományaira támaszkodtak. A Veszprém megyét bemutató füzet *Beszélő kövek* címmel 1997-ben jelent meg a pécsi Comenius Kiadó gondozásában. Hamarosan elkészült hozzá a tanterv, majd 2001-ben a Megyei Pedagógiai Intézet kiadásában a *Hon- és népismeret Veszprém megyei modulja* az 5-6. évfolyam részére, amit kézikönyvnek szántam. Közben folytak a tanfolyamok, melyek terméke 2002-ben a „Lelkem, érzésem örökséget kapott...”, 2003-ban „Az örökséget ápolni mindannyiunk kötelessége” címmel megjelent két szöveggyűjtemény.² Ezek tulajdonképpen a hallgatók záró dolgozatai voltak, melyek széles skálát mutatnak be megyénk hagyányaiból.

¹ A veszprémi Megyei Pedagógiai Intézet „Önképzés, továbbképzés” sorozata 2002/3. és 2003/4. száma.

² A honismereti kiadványszerkesztők XIII. konferenciáján, Esztergomban, 2009 novemberében elhangzott előadás szerkesztett szövege. (Szerk.)

2. Miről szólnak, hogyan őrzik a hagyományokat a munkatankönyvek, munkafüzetek?

Az első lépés a *természeti környezet* megismerése. Miképp alakult ki a felszín, milyen lehetett a táj? Ezen a ponton a természeti alakulatok, a hegyek, völgyek, vizek, források, kutak helyi elnevezéseinek összegyűjtése, a tájhoz fűződő mondák számbavétele kínálkozik. A talaj, például a vulkáni szürke lávakő (Tihany, Badacsony), a vörös homokkő (Felsőörs, Alsóörs, Almádi), a bakonyi fehér mészkő a dolomit, vagy éppen a kenesei löszpart megfigyelése. A növény és állatvilág jellemzői: fűvek, fák, bokrok, virágok, gyógynövények, madarak, rovarok, gombák, az erdő állatai, védett növényeink és állataink, jellemző ritkaságaink. Az éltető természet tisztelete, védelme kapcsolható ezekhez az ismeretekhez. Az éghajlat, az időjárás megfigyelése (kis meteorológiai szakszótár, szőmagyarázat), rácsodálkoztathatjuk a tanulókat a népi megfigyelésekre, időjósításokra. Megmutatható így az egyszerű, mindennapi ember tapasztalata, bölcsessége, tudása.

Ez követi a *társadalmi környezet* megismerése. Beletartozik ebbe a települések nevének, történetének, címerének, pecsétjének ismerete. Veszprém megyéből indult a kezdeményezés az ezredforduló évében, hogy legyen minden településnek saját címere és zászlaja. Egyesületünk Rainer Pál régész vezetésével „Községi címereinkről” címmel heraldikai kiadványt jelentetett meg 1999-ben a címerkészítés algoritmusáról, arra is ügyelve, hogy a címer- és zászlóavatató ünnepeket megörökítsék az utókor számára (időpont, avatóbeszéd, ökumenikus áldás, zászlóanya, kép stb.). Fontos, hogy a gyerekek ismerjék helyi jelképeiket, értsék szimbólumaikat! Felsőörs címerében például a kék pajzs alakú mezőben a fiait vérvével etető pelikán, vagyis a Batthyányiak címerállata került (ők voltak a románkori templom kegyurai), fölötte ezüst mezőben szőlőfürt látható, mely az ősi szőlőművelésre utal, mellette piros mezőben két oldalt egy-egy hárslevél, a templomot és falut alapító Rátold nembélieket jelzi. Ugyanilyen érdekes feladat a régi pecsétek felkutatása és elkészítése a tanulókkal.

A *birtoklástörténet* is érdemes végigvezetni. A mi esetünkben pl. a Kr. e. V. évezredben itt vörös festéket bányászó embertől, a római korban szőlőt művelőktől lehet eljutni az Örs nemzetségen keresztül a Rátold nembéli Miskékig és a Batthyányiakig. Beszédese a templomok és a temetők. A stílusjegyeken, történeti adatokon túl felelevenednek az ide kapcsolódó események, legendák (például a felsőörsi templom Hercules-csomói, a Balázs-napi torokáldás, szív alakú fejfák). Szakköröseimmel leírtuk, lerajzoltuk és lefényképeztük a balatonudvari temető fejfáit egy gyalogos nyári vándortábor alkalmából, majd kiállítást szerveztünk. A népesség, a betelepítések szempontjából Veszprém megye elég színes képet mutat (svábok, tótok). Itt a településtörténetekre támaszkodhatunk.

Nincs olyan település, melynek ne lennének *nevezetes szülőttei*. Felsőörsön született például *Pápai Sámuel* nyelvész és irodalomtörténész, aki levelezést folytatott Kazinczyval, ő is a neológusok közé tartozott. Vagy a *Gátyak*, akik között református lelkészként zeneszerzőt, a gyors és gépírás megalkotóját, illetve a kérdve kifejtő módszerrel magyar nyelven megírt első természettan tankönyv íróját tisztelhetjük. *Szegedy Róza* és *Kisfaludy Sándor* románcának három éve is idefűződik, hiszen felsőörsi prépost nagybátyjánál lakva próbálták felejtetni a testőrtiszt iránti vonzalmat a lány szülei.

Utciók elnevezése, a dűlőnevek összegyűjtése és tanulmányozása igen tanulságos. Így figyeltünk fel a gyerekekkel például a *hamuházakra*. A Balaton-felvidéken szinte minden településen voltak hamuházak, már a XIV–XV. századi szőlőartikulásokban is találunk rájuk utalást. Az egész falu szőlőbirtokosai itt főzték a törkölypálinkát, itt égették el a venyigét és a törkölyt. Ezzel megvalósult a hegyközségi törvény által előírt környezetvédelem. A hamuházak kereskedelmi, szerepet is betöltöttek. A venyige, törköly és fa élegetésével nyert hamut a középkorban hamulúg és hamuszír készítésére használták, valamint az üvegyártás alapanyagaként külföldre is szállították. Különösen értékes volt a fehér és a kék hamuszír, melyből évente 60 ezer hordóval szállítottak Magyarországból külföldre, egészen az 1700-as évek második feléig. Utána szinte nyomtalanul eltűntek, megszűntek a hamuházak. Valószínűleg a Nyugat-Európában megjelenő vegyi anyagok feleslegessé tették, illetve az időközben megjelent erdővédelmi törvény is csökkenthette a hamu iránti keresletet. Nálunk ma a dűlön kívül étterem és fogadó őrzik a nevet. Ennek kapcsán sikerült feljegyezni a szappankészítés receptjét, valamint a hamu sokrétű felhasználási módjait.

Szobrok, nevezetes épületek sora áll még a legkisebb települések rendelkezésére is. Mivel a két legismertebb kiadó (Apáczai Kiadó, Nemzeti Tankönyvkiadó) által forgalomba hozott tankönyvek és munkafüzetek az 5. osztályos anyagot a *ház*, a hatodik osztályosat a *falu* téma köré csoportosítják, nézzünk meg néhány lehetőséget!

A mi vidékünkön jellemző a Balaton-felvidéki háromosztatú, lávakőből épült hagyományos lakóház (pl. Tihany), valamint az ugyancsak háromosztatú bakonyi ház. Utóbbit szívesen látogatjuk meg Veszp-

remben. Ezt a Laczkó Dezső Múzeum mellett 1935-ben építették fel Őcs község egyik kisnemesi házá-
nak mintájára. Ennek összerakható, kivágható alaplapja – könyvünk mellékleteként – kedvenc játéka a
gyerekeknek. (A legnagyobb sikert viszont a székely boronaház modellezhetősége jelenti. Hon- és nép-
ismeret tanfolyamunk egyik résztvevője, Simon Gábor technika tanár készítette el záró dolgozatának
és pontos leírást adott hozzá. Ő maga is ilyen házat épített, és ennek fázisain keresztül juthatunk el az
egyik legkedveltebb feladatig.)

Izgalmas munka a gyermekek részére a *ház berendezése*. Tisztázható többek között, hogy melyik he-
lyiség mire használatos, hogy mi volt a konyhai eszközök szerepe a mindennapi életben, hogy miképp
készül a kenyér, melyek a népi táplálkozásban a tartósítás módjai. Itt nemcsak az ételreceptek össze-
gyűjtése, hanem néhány érdekesség gyakorlati kipróbálása a fontos. (Pár évvel ezelőtt a gyermeli tész-
tapályázatra összegyűjtöttük a Balaton-felvidék népi receptjeit és néhányat meg is főztünk. A siker óri-
ási volt, 150 kg gyermeli terméket nyertünk a csupa 7. osztályos fiúból álló szakkörösökkel. Ebből ka-
rácsnyoi csomagokat készítettünk nagycsaládoknak ajándékként.)

Nagyanyáink falvédőit ugyan sokan giccsesnek tartják, pedig sok népi bölcsességet tartalmaznak.
Falvédő-kiállítást szerveztünk, nagy sikerrel. A tisztaszoba berendezési tárgyai, a katolikus és a protes-
táns „szent sarok”, a balatoni fürdőélethez tartozó ruházat (balatonkenesei tájház), vagy éppen a lény-
kelengye darabjainak megfigyelése érdekes következtetésekhez vezet. (Pl. Marcal menti kelengye az
1920-as évekből, ezek szövési, himzési mintái.)

Gyermekjátékok ugyancsak fontos elemét alkotják a hon- és népismeretnek. Sok mindenben külön-
bözött a régi parasztyerekek élete a mostanítól, de egyben biztosan hasonlított: nem volt olyan kis-
gyermek, aki ne játszott volna. Játékboltnak ugyan híre sem volt, de mégis akadt játékszer. Faragtak
egyszerűbb játékszert az apák akár tűzifából is, vagy csak kendőt kötöttek az anyukák a kukoricacsut-
kára, s már készen is volt a csutkababa. Tök, kukorica, szalma, nád, mind-mind alkalmas nyersanyag
volt baba, kiskocsi, sip, duda, nyaklánc készítésére. Ha 2-3 gyerek összeverődött, gyorsan kialakult va-
lamilyen társasjáték. A bújócska, fogócska, zálogosdi az ügyességet, erőt, találékonyságot tette próbá-
ra. Szívesen utánozták a gyerekek kifejező mozdulataikkal az állatok mozgását, a felnőttek munkáját. A
zsákdobálás a fiúk játéka volt: a zsákok megszemélyesítő fiút összefogott kezükön csúsztatták előre. A
hordóöblögetéssel a lányok próbálták ki erejüket: két egymásnak háttal álló kislány összefogta karját,
majd váltakozva előre hajolva hátára emelte pajtását. Népszerűek voltak a versenyzjátékok, például a
bilickézés, métázás. A lányok között a legnépszerűbbek a kör- és hidas játékok voltak, pl. Bújj, bújj
zöldág. János úr készül, Méz, méz, méz. Amikor valamilyen szerepre gyereket lehetett kiválasztani, ezt
kiszámolóval tették pl. „Egyedem, begyedem tengertánc...”, vagy: „Egyedem, begyedem karkantyú,
nem vagyok én félnyakú. Isten kovácsa vagyok, szép lovakat patkolok. Fényes szeggel szegezem, vas-
pálcával pengetem. Pöm, pöm Péter bácsi, vegye ki ezek közül ezt!” Az angyal-ördög játékot a csoportos
játékok befejezésekként játszották. Gyerekszobájuk nem volt, de mondhatni övök volt a falu minden
szabad tere. Nemcsak egymás udvarára mentek át, az utcán is játszottak, ahonnan csak néha zavarta
szét őket egy lovas kocsi vagy ökrösszekér. A szérűskert, a szalmakazal, a pajta is megfelelt a játéktér-
nek. A legtöbb falu szélén volt még egy füves térség, ahova estefelé meg vasárnap délutánonként össze-
gyűltek a nagyobb gyerekek, sőt a lányok és legények is, ezt hívták *játszónak*. Húsvét hétfőn itt volt a
tojásgurigálás, de még a locsolkodás is.

*Viccelődni, tréfközn*i, egymást ugratni is szerették. Jellegzetes iskolás szokás volt egymás kicsúfo-
lása, pl. névcsúfolóval: „Ádám, kutya ül a hátán, Benedek, ha utána erede, bunkósbot a kezibe, olyan
pofont ereszték, ördög bújjon fejbe! Soha el nem felejtéd!” Értékük, hogy nem egymás bántása, hanem
a rímfaragás, a dallam volt a lényeges. Az idézetek édesapám, Kozma László, hajdan volt dörgicsei
kántortartó 1953-as gyűjtéséből származnak. Kislány koromban én is ezeken nőttem fel. Az 1990-es
évek elején iskolámban, a veszprémi Dózsa György Általános Iskolában Bán Mihály tanár kollégám
vezetésével összeállítottunk „Világismeret” címmel egy napközis programot, s délutánonként többek
között megtanítottuk ezeket a régi játékokat. Mondhatom nagy sikerrel.

Külön témakör a *paraszti munka éves rendje* a szántástól az aratásig, a kenyérig. A táplálkozásban
mindig a kenyérnek volt a legfontosabb szerepe, a hozzá szükséges gabonát a parasztcsaládok megter-
melték. A földművelés hagyományos eszközeit már csak e tantárgy segítségével ismerhetik meg a tanu-
lók. Így: fogas borona, tövis borona, fahenger, tarló gereblye, cséphadaró stb. A Dunántúlon a gazda ab-
roszt, az Alföldön pedig zsákokat kötött a nyakába, és onnan szórta a földbe a vetni valót. Mit jelent a ke-
pe, a kereszt, az asztag, a szérű? És még folytathatnánk. Az aratókoszorú és aratócsiga elkészítése köz-
ben mindezt szívesen megismerik a tanulók. Izgalmas a pásztorélet, nálunk talán leginkább a bakonyi

kanászok makkoltatása az erdőségekben, melyeket mondavilágunk is őriz, pl.: Boronya halála (Szentgál), a Hajag és a Hárságy (Hárskút). A kender feldolgozásának eszközeit és folyamatát a bako-nyai ház csutorás műhelyének kiállító részében tudjuk megismerlni. A falu közösségének munkaalkal-mai közül kiemelkedik a szüret, a kukoricafosztás, a tollfosztás, a fonó. Ma már ezek közül csak a szü- ret mond valamit a tanulóknak, bár ez is veszíti közösségi fényét, az ún. munkaügyi ellenőrzések miatt.

Az emberi élet fordulóihoz kötődő szokások hagyományok: a gyermek születése, keresztelő, koma- tál, házasságkötés, lakodalom, temetés. A lakodalmi szokásokból esetleg a néptáncos gyerekek ismerik a lakodalmal gyermekjátékot. Társadalmi kapcsolatok a falun belül: a falu törvényei, az előljárók (bíró, kisbíró, tűzör, éjjeliőr, parasztkapitányok), hegyközség, közbirtokosság, erdőbirtokosság, legelőtársulat működése, szigorú rendje, amely nemcsak a termelést, de a viselkedést is szabályozta. (Hasznos egy kis illemtant megmutatni a XXI. század gyermekének, s ebben is segít a tananyag)

Az ünnep az emberiség olyan ajándéka, örömforrás, amelyben múlt, jelen, jövő, a hagyomány egy- szerre található meg. Megszentelő szertartásainak célja az ember és a természetfölötti között megvaló- suló kapcsolatteremtés. Ehhez bizonyos feltételek szükségesek, testi-lelki felkészülést igényelnek, kül- sőségekkel és hagyományos szokásokkal járnak együtt. Az esztendőnek van egy munkával tele ideje, ez az ünneptelen félév, és egy ünnepekkel sűrített szakasza, ez az ünnepes félév. Taneszközünk segítsé- gével ezeket járjuk be a tanév folyamán a húsvéti tojásfestéstől, a karácsonyi mézesbábokig. Természe- teesen nem feledkezünk meg nagy nemzeti ünnepeinkről sem, hiszen az ezekre való felkészülés is leg- alább ennyire fontos. Tudjuk ünneplőbe öltöztetni szívünket! Ahogyan egy régi magyar áldás szövege mondja:

*Legyen áldott benned a Fény,
Hogy másoknak is fénye lehess.
Legyen áldott a Nap sugara
És melegítse szívedet!*

A régi mesterségek közül a Balaton közelsége miatt kiemelem a halászatot, a maga ősi eszközeivel (bődön hajó, vejsze, varsa, gyalom vagy öreg háló stb.). Ismerjük a halászbokor működését és Eötvös Károly nyomán az alsóörsi halászok tragédiáját. Vidékünkön fontos a szőlészet és a hozzákapcsolódó mesterség, a *vincellér*; a szőlőműveléshez értő jó szakember, akik kint laktak a szőlőben, II. Rákóczi Fe- renc korában bizalmi állás volt, hogy jól sáfárkodjanak. A veszprémi káptalan artikulusában is olvasha- tunk róluk. Sokat tettek a szőlészetben a mesterségbeli tudás népszerűsítéséért a balatoni lelkészek: Fá- bián József alsóörsi, Oláh János, Keöd József füredi az első magyar nyelvű tankönyv összeállítója. Beszélnek róla ma is a balaton-felvidéki pincék, az aszófői, vörösmáli pincesor eres nélküli, hosszú és rő- vid ereszes pincéi.

A malmok története is érdekes. Nevezetes vízi malmok: Tapolca, Pápa, Vörösberey, Veszprém mal- mai a Sédén, Felsőörs malmi és a méltán híres Örvényes malommúzeumával, melynek molnárja, Wöller István 80 éves születésnapját ünnepeltük ez évben. A tési szélmalom technika történeti érdek- ség: „Mazák István ereszd neki Kis-Tés felől a szelet. Hadd örüljem le kis eleségemet”, mondja nép- dal). Olyan mesterségeket ismerhetünk meg még Zircen a Reguly Antal Múzeum és Népi Kismestersé- gek Alkotóházában, mint a spanyolozás, a kosárfonás, a gyertyamártás, a mézeskalácsoszás eredeti be- tyáros ütővel, a topláskodás (toplából készült tárgyak), a csuhézés.

3. A tankönyvek és munkafüzetek foglalkoznak még *iskolatörténettel*, a *felekezetekkel*, *vallással*, *egészségüggyel*, *sporttal*, az *egyesületek történetével*. Tartalmaznak még kronológiát, kislexikont, iro- dalom- és forrásjegyzéket, múzeumi forrásanyagot.

Azzal kell azonban befejeznünk, hogy a legjobb taneszköz sem pótolhatja a tanárt, mert – mint Comenius írta – „A fiatalok megfelelő oktatása nem abban nyilvánul meg, hogy teletömjük a fejüket szavak, mondatok, valamint különböző szerzők ideáival, hanem abban, hogy megnyitjuk előttük a vilá- got, hogy a saját fejükben jelenjenek meg a gondolatok, mint ahogy a fákon kizöldülnek a levelek, a vi- rágok kinyílnak, és gyümölcsök megernek.”

Rásky Mihályné